

Yayın Geliş Tarihi: 17.08.2020
Yayına Kabul Tarihi: 27.08.2020
Online Yayın Tarihi: 29.09.2020
http://dx.doi.org/10.16953/deusosbil.781822

Dokuz Eylül Üniversitesi
Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi
Cilt: 22, Sayı: 3, Yıl: 2020, Sayfa: 1189-1204
ISSN: 1302-3284 E-ISSN: 1308-0911

Araştırma Makalesi

GEÇİCİ KORUMA KAPSAMINDAKİ SURİYELİLERİN MEKÂN TERCİHLERİNDE RASYONELLİĞİN ANALİZİ

Aykut ÇALIŞKAN*

Öz

Bu çalışmanın amacı ülke sınırlarına giren mültecilerin belirli mekânlara yerleşiminde makro değişkenlerinin önem düzeylerinin mültecilerin bireysel tercihlerine katkısının olup olmadığının belirlenmesidir. Bu çerçevede göç olgusu Suriyeli mülteciler üzerinden kavramsal açıdan ele alırken, ilişkiler ağı kuramı çerçevesinde makro değişkenler vasıtasıyla göçün yerel ölçekte dağılım özelliklerinin araştırılması temel gaye olmuştur. Yapılan araştırma Türkiye İstatistik Kurumu (TÜİK) tarafından paylaşılan göç verileri ve diğer kurumlara ilişkin il bazında ölçülen memnuniyet verileri üzerinden hazırlanmıştır. Geçici koruma kapsamında yer alan Suriyelilerin göç süreçlerinde hedef ülke Türkiye özelinde rasyonel karar süreci sonrası alt yerleşim yerlerini sosyal ilişkiler ağı perspektifinde seçip seçmedikleri sınanmaya çalışılmış ve anılan hipotez test edilmiştir. Ordinal lojistik regresyon analizi sonuçlarına göre il bazında Suriyeli vatandaşların yoğunluğunu etkileyen faktörün sosyal güvenlik ve çalışma faktörü olduğu tespit edilmiştir. İstihdam düzeyi ile sosyal güvenlik hizmetlerinin memnuniyetinin daha düşük olduğu yerlerde Suriyelilerin il bazında yoğunluğunun azaldığı (1,39 kat daha az riskli) sonucuna ulaşılmıştır.

Anahtar Kelimeler: Göç, İlişkiler Ağı Kuramı, Suriye, Ordinal Lojistik Regresyon, Sosyal Güvenlik.

ANALYSIS OF RATIONALITY IN THE SPACE PREFERENCES OF SYRIANS UNDER TEMPORARY PROTECTION

Abstract

The aim of this study is to determine whether the importance levels of the macro variables contribute to the individual preferences of the refugees in the settlement of refugees within the borders of the country. In this framework, while considering the phenomenon of migration through Syrian refugees conceptually, the main purpose has been to investigate the distribution characteristics of migration at the local scale through macro variables within the framework of the network of relations theory. Studies Turkey Statistical Institute (TSI), shared by the provinces on immigration data and other institutions have been prepared on

Bu makale için önerilen kaynak gösterimi (APA 6. Sürüm):

Çalışkan, A. (2020). Geçici koruma kapsamındaki Suriyelilerin mekân tercihlerinde rasyonelliğin analizi. *Dokuz Eylül Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 22 (3), 1189-1204.

* Dr. Öğr. Üyesi, Dokuz Eylül Üniversitesi, Edebiyat Fakültesi, Sosyoloji Bölümü, ORCID: 0000-0002-1886-6991, aykut629aykut@hotmail.com

the basis of data measured satisfaction. the network of social relations took place after residential rational decision-making process in the target countries, Turkey in particular migration of Syrians have been tested within the scope of temporary protection they have selected and tested in the perspective of the aforementioned hypothesis. According to the results of the ordinal logistic regression analysis, it was determined that the factor affecting the density of Syrian citizens on a provincial basis is social security and employment factors. It has been concluded that the density of Syrians on a provincial basis decreases (1.39 times less risky) where the employment level and satisfaction with social security services are lower.

Keywords: *Immigration, Relationship Network Theory, Syria, Ordinal Logistic Regression, Socail Security.*

GİRİŞ

Göçün fiziksel mesafeleri aşmasıyla oluşturduğu yer değiştirmeler hedef ülkede insan hareketliliğine ve toplumsal değişime yol açmaktadır. Bu mobiletinin göç eden birey ve hedef ülke tarafından toplumsal sonuçları olması nedeniyle sosyolojik açıdan tahlili önemlidir. Yapılan çalışmalar sosyal hareketliliğe ilişkin kanıtların uzun vadede küresel ekonomi, sosyal, politik ve teknolojik gelişmelerden etkilendiğini göstermektedir (World Migration Report, 2020, s.1).

Küreselleşme sürecinin etkilerinin derinleşmesi göçün etkilerinin sosyal yaşamımızda daha da belirgin hissedilmesini sağlamıştır. Öyle ki, gündelik hayatta vakit geçirilen işyerleri, alışveriş mekânları ve ikamet edilen yerlerde göçmen veya mülteci konumunda yer alan bireylerle karşılaşmak eskiye nazaran daha olası hale gelmiştir. Bu çerçevede pek çok insanın bilgi, teknoloji ve iyi hizmet alma noktasında artan talepleri sosyal hareketliliğin temel gerekçeleri arasında sıralanabilir. Bunun yanı sıra peş peşe gerçekleşen iki dünya savaşı sonrası yaşanmakta olan jeopolitik belirsizlikler, bireyler tarafından hoşnutsuzluk duygusunun belirgin bir şekilde toplu olarak ifade edilmesi ve liberal rasyonalizm isteği göçün daima gündemimizde yer almasını sağlamıştır.

Göç sosyolojisi kavramsal açıdan göçü açıklama gayesi güderken tarihsel perspektifte meydana gelen olaylar üzerinden de göçün kuramsal yapısını şekillenmektedir. Göçün ekonomik, sosyal, politik sebeplerden ortaya çıkışı ülkeleri yakından etkilemiş ve bu kavram üzerine yapılan analizlerin göç ve göçmen olgusu üzerinden kurgulanmasına sebebiyet vermiştir (Sirkeci ve Yaylacı, 2019, s. 22). Göç ve göçmenlerin kavramsal açıdan iç içe geçmiş yapısı özne ve nesne olmalarından kaynaklanmaktadır ancak pek çok çalışmada bu durum analizin sonuçlarında da geçerliliğini önemli düzeyde etkilemektedir. Göçmen olgusu üzerinden yapılan çalışmaların gerekçesinde, birey hedefli sonuçlar üretilirken; göç olgusu üzerinden yapılan çalışmalarda ise tutarlı tahmin ve politikalar önem kazanmaktadır.

Göçmenlerin karar süreçlerinde etkili olan yapısal ve bireysel nedenler mutlaka önemlidir. Ancak göç olgusunu Türkiye nüfusu üzerinden mekâna göre dağılımını yordayan faktörlerin tespiti dolaylı yönden mikro ölçekli analizlere

katkı sağlayacağı aşikârdır. İster yasal yollardan ister düzensiz göç çatısı altında yasadışı yollardan ülkeye giren göçmenlerin veya mültecilerin nereye yerleşmek istedikleri ve tercih ettikleri ve bu merkezlerin ülke politikası açısından tahmin edilebilir olması önem arz etmektedir. Yerleşim yerlerinin tutarlı tahmin edilmesi ve kabul edilen düzensiz göçmenlerin bu yerleşim yerlerine yerleştirilmesi önemli bir problemdir. Çünkü düzensiz göç açısından yasal mevzuat değerlendirildiğinde göçmenlerin tespit edildiği ve yakalandığı mekânlar bu şahıslar açısından kısmi yerleşim yerleri olmakta ve geçici olarak muhafaza edilmelerini sağlamaktadır.

Bu nedenle; göç eden bireylerin karar süreçleri ile yasal mevzuatın öngördüğü tedbirlere karşı yasadışı göçle sonuçlanan yer değiştirmelerin bölgesel ve yerel düzeyde iyi analiz edilmesi gerekmektedir. Göçün devamında gelişen sosyal süreçlerin etkisi entegrasyon ve sosyalizasyon süreci dahil toplumsal yaşamda pek çok sosyolojik kurumu derinden ilgilendirmektedir. Bu bağlamda Türkiye’de geçici koruma altında bulunan Suriyeli mültecilerin güney illerimizden geçerek ülke içerisine girdikleri bilinmektedir. Ancak bu tespit göçle mücadelede alınması gereken idari ve kurumsal tedbirleri esas alarak güvenlik ve idari tedbirlerinin özü ile ilgili yaklaşımlar geliştirmektedir. Öte yandan bu çalışmayla yapılmak istenen ülke sınırlarına giren mültecilerin belirli mekânlara yerleşiminde makro değişkenlerinin önem düzeylerinin mültecilerin bireysel tercihlerine katkısının olup olmadığının saptanmasıdır.

Bu çerçevede göç olgusu Suriyeli mülteciler üzerinden kavramsal açıdan ele alırken, ilişkiler ağı kuramı çerçevesinde makro değişkenler vasıtasıyla göçün yerel ölçekte dağılım özelliklerinin araştırılması temel gaye olmuştur. “*Göçü gerçekleştiren bireylerin ülke sınırları içerisine girdiği andan itibaren mahalli açıdan illere göre dağılımını etkileyen parametreler var mıdır?*” sorusuna cevap aramak ise çalışmanın temel problemidir. Bu çerçevede; illerin mevcut durumlarına göre politikacılar tarafından karar süreçlerini kolaylaştıran makro verilerin tespit edilmesi sağlanarak genel şablon belirlenmeye çalışılmıştır. Öte yandan yerel bazda yapılacak çalışmalara da böylelikle ışık tutacağı değerlendirilmektedir.

GÖÇ KAVRAMI VE SURİYE GÖÇÜNÜN TÜRKİYE’DE STATÜSÜ

Süregelen tarih boyunca insanlar yaşamış oldukları şiddet, savaş, açlık, kıtlık ve yoksulluk gibi nedenlerden dolayı göç etmek zorunda kalmışlardır (Orrenius ve Zavodny, 2016, s. 7). Birleşmiş Milletler Cenevre Sözleşmesi uyarınca “*...ırkı, dini, milliyeti, belli bir sosyal gruba mensubiyeti veya siyasi düşünceleri nedeniyle zulüm göreceği konusunda haklı bir korku taşıyan ve bu yüzden ülkesinden ayrılan ve korkusu nedeniyle geri dönemeyen veya dönmek istemeyen kişi...*” mülteci olarak tarif edilmiştir (Eryurt, 2017, s. 27). Bu çalışmada göç kavramına ilişkin zorunlu göç kapsamında Türkiye’ye gelen Suriyelilerin durumu ele alınmıştır.

Suriye Türkiye’nin güneyinde yer alan komşu ülkesidir. 17 Aralık 2010 tarihinde uluslararası alanda dış politika meselesi olarak adlandırılan Arap Baharı

süreci isyan dalgasını Tunus üzerinden başlatmıştır. Arap Baharı olarak adlandırılan değişim rüzgarı Suriye ve yakın coğrafyada bulunan diğer ülkeleri de derin bir şekilde etkilemiştir. Olayların 2011 yılında Suriye ülkesine de yansması sonucu yaşanan kitlesel gösteriler ülkenin farklı şehirlerine (İdlib, Hama, Humus, Lazkiye gibi) doğru yayılmıştır. 16 Mart 2011 tarihinde ülke geneline yayılan olaylar kontrolden çıkarak kırılması zor bir şiddet sarmalına dönüşmüştür. Barışçıl bir şekilde reform talep eden Suriye halkının isteklerinin kabul görmemesi ve gösterilerin ateşli silah kullanmak suretiyle bastırılması sonucu yaşanan gerilim Suriye'den Türkiye ve diğer komşu ülkelere doğru yoğun göçe neden olmuştur (Kamu Denetçiliği Kurumu, 2018, s. 111-113).

2011 yılı Nisan ayından sonra Hatay üzerinden Türkiye'ye gelen ilk göçlere dair önceleri Suriyelilerin durumu "*misafir*" olarak kabul edilmiştir. Devamında, "*Türkiye'ye Toplu Sığınma Amacıyla Gelen Suriye Arap Cumhuriyeti Vatandaşlarının ve Suriye Arap Cumhuriyetinde İkamet Eden Vatansız Kişilerin Kabulüne ve Barındırılmasına İlişkin Yönerge*" kapsamında "*geçici koruma*" altına alınmışlardır (Orhan, 2014, s. 11, Erdoğan, 2017, s. 17).

GÖÇ KURAMLARI

Uluslararası göç kuramları dayandığı temel varsayımlar ve açıklamaya çalıştığı yer değiştirme kavramlarından dolayı benzer anlayışlar sunmasına karşın, göç konusuna ilişkin ileri sürdükleri varsayım ve yorumlamalardan dolayı literatüre farklı perspektifler sunmuştur. Genel çerçevede göç kavramına ilişkin sunulan kuramları makro ve mikro düzeyde değerlendirmemiz mümkündür (Sert, 2012, s. 29). Makro yapıların kurumsal nedenler üzerine kurgulandığı görülürken, mikro yapıların göçmenlerin göç sürecinde yaşadıkları enformel ilişkiler üzerinden şekillendiği anlaşılmaktadır (Castles ve Miller, 2008, s. 36-37).

Mikro ölçekte göçmen olgusuna yaklaşan kuramların göçmenlerin deneyimleri ve sosyal ağlarla açıklanmaya çalışıldığı görülmüştür. Bu bağlamda mikro yapı olarak göç olgusunu işleyen kuramların neoklasik ekonomik teorisi (rasyonel seçim), ilişkiler ağı kuramı, insan sermayesi teorisi, kümülatif nedensellik, yeni göç ekonomisi olarak sıralandığı görülürken makro temelde sıralanan teorilerin ise itme ve çekme modeli, dünya sistemi teorisi, bölünmüş işgücü piyasası teorisi, politik ekonomi modeli olarak sıralandığı anlaşılmaktadır.

Araştırmanın Suriyeli mültecilerin yer değiştirme sürecinde hedef ülkede gözetmiş oldukları yerleşim durumuna dair model arama gayesi hedeflenirken, karar süreci üzerinden ilişkiler ağı kuramından istifade edilmiştir. Bu kapsamda hedef ülke içerisinde yerel düzeyde yer alan yerleşim yerlerinin sınıflandırılması ilişkiler ağı kuramı üzerinden gerçekleştirilmiştir.

İlişkiler Ağı Kuramı

İlişkiler ağı kuramı göçmenlerin yeni göç ettikleri yerlerde arkadaşlık, akrabalık ve bir arada yer aldıkları toplumun kökleri aracılığıyla kurdukları iletişim ağına odaklanmaktadır (Massey vd., 1993, s. 448-450). Göçmenlerin ilk defa göç ederek ulaştıkları yerlerde herhangi bir sosyal bağlarının olmaması nedeniyle iletişim kurma süreçleri kolay olmamaktadır (Özcan, 2017, s. 202). Dolayısıyla istihdam, barınma ve sosyal çevreyle iletişim sorunları yaşayabilmektedirler.

Diğer taraftan bir ülkeye göç eden ve yerleşen göçmen sayısının miktarı o ülkenin eşik sayısı olarak tabir edilen rakamlara ulaşmıyca kadar geneli itibariyle artan hızda devam etmektedir. Bu süreçte önceden göç eden bireylerin ve akrabalık ilişkilerinin durumunu tespit ve yeniden yerleştirme süreçlerinde akrabalık bağları önem kazanmaktadır. Kuramın uluslararası göçü bireysel ve hane halkının rasyonel kararı olarak takdir etmesi, iki ülke arasında yaşanan göçün doyum seviyesine ulaşması kadar sürmesinde etkileyici bir etken olarak değerlendirilmiştir (Abadan-Unat, 2006, s. 34).

Ağ kuramının geniş ölçekte akrabalık grupları, hedef ve kaynak ülke arasında bağlantının devam ettirilmesi, ekonomik faaliyetlerinin ikame edilmesinde insan kaynağı teşkil etmesi gibi faydaları nedeniyle göçün karar süreçlerinin tespitinde sosyal ağlarının incelenmesinin değerli olduğu sonucuna varılmıştır (Vural, 2007, s. 15). Sosyal ağların hedef ülkede belirgin bir şekilde kurulması yeni süreçte göçmenler veya mülteciler için azalan masraf ve riskleri ifade etmektedir. İlk defa giden göçmenlerin kurmuş oldukları ağların sonradan gelen göçmenlerin karar süreçlerini hızlandırırken daha az maliyet sunduğu da anlaşılmasından dolayı göç süreci hızlanmaktadır (Çağlayan, 2006, s. 86).

Sosyal Sermaye ve Ağ Teorisi

Sosyal sermaye, insanların belirli bir eylemi gerçekleştirirken diğer bireylerle kurduğu iletişim ağı sonucu oluşmaktadır (Field, 2008, s. 1). Sosyal sermaye karşılıklı güven ve paylaşılan değerlerin ortaklaşa sürdürülmesiyle devam etmektedir. Birey tarafından gündelik yaşamda yapılan işlerin sürdürülmesinde ve kaynaklara erişiminde sosyal sermayenin önemli katkıları olurken, sosyal kimliğin şekillenmesinde de sosyal sermaye aynı şekilde önemli rol oynamaktadır.

Sosyal sermaye vasıtasıyla oluşan ağlar sayesinde göçmenlerin göç sürecine başvurması, sosyo-kültürel yapıya entegre olması ve adaptasyon sürecinde olumlu katkıları görülmektedir. Göçmenlerin yeni ilişkiler bağlamında kurduğu ağlar girişim süreçlerini hızlandırırken sosyal çevreye uyum sağlamalarını da kolaylaştırmaktadır. Ayrıca göçmen ağları vasıtasıyla yardımlaşma ve dayanışma gibi önemli değerlerin paylaşıldığı görülürken, toplumdan yabancılaşma ve benzer sosyal çevrede yer alma gibi olumsuz özelliklerinden dolayı alt kültürün parçası haline gelmeleri de mümkün olabilmektedir (Güllüpinar, 2013, s. 74).

Göç Endüstrisi ve Ağ Teorisi

Göçün hedef ülkede tamamlanabilmesi için kişilerin veya sosyal organizasyonların tarifinde kullanılan göç endüstrisi kavramı, kendi vatanlarından diğer vatandaşların hedef ülkeye gelmesini sağlayan grupların tanımlanması için kullanılmaktadır (Spener, 2009, s. 1-4). Göç edilmesine aracı olan kişiler veya gruplar sayesinde göçmenler göç sürecini tamamlamak için önemli miktarda paralarını bu kişilere vermekte, çoğu zaman olumsuz hadiseler de yaşayabilmektedir.

Göç endüstrisinde hedef ülkede yaşayan ve göçmenlerin yer değiştirmesinde rol oynayan süreçlerin tarifinde Castles ve Miller (2008) makro ve mikro yapıları özetlemiştir. Dünya pazarının politik ekonomisi dâhil olmak üzere devletlerarası ilişkiler, göçmenleri kontrol etmek için karşılıklı hedef ve kaynak konumunda yer alan ülkelerin kanunları ve uygulamaları makro yapıları özetlemektedir. Mikro yapılar ise göçmenlerin kendilerine ait inançları dâhil olmak üzere ekonomik ve sosyal anlamda birbirlerine yardımda bulunabilmeleri noktasında resmi olmayan sosyal ağların tarifinde kullanılmaktadır. Göç endüstrisi göçmenlerin hedef ülkeye ulaşmaları ve yerleşmelerinde yer alan araçların belirtilmesinde ifade edilmektedir (Castles ve Miller, 2008, s. 161-163). Öte yandan göçmen kaçakçılığı suçu gibi illegal yollardan göçmen veya mülteci konumunda yer alan bireylerin ülkeye girişleri sağlanarak organize suç bileşeni altında suçlar işlenebilmektedir.

SURİYE GÖÇÜNE AİT SAYISAL VERİLER

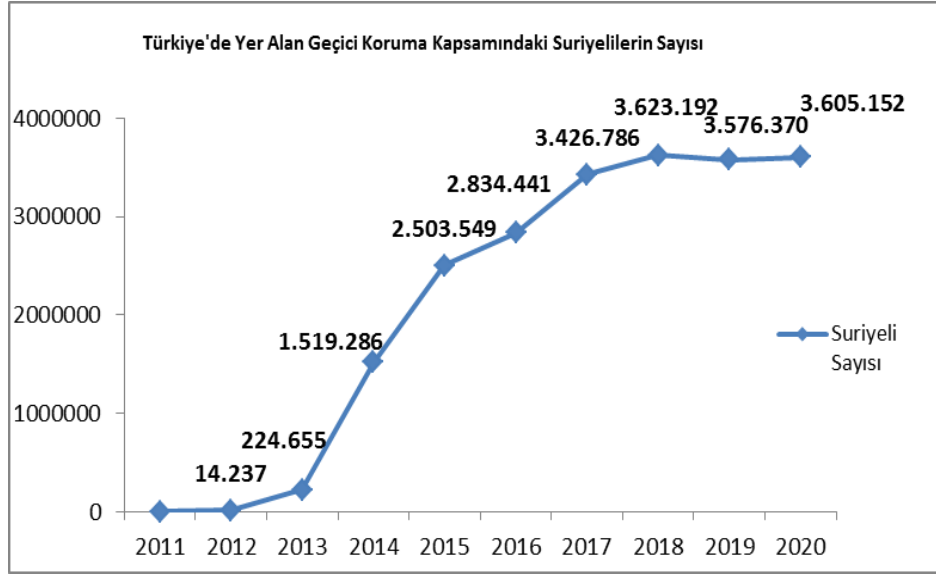
Suriye’ de 2011 yılından itibaren yaşanan iç savaş sonrası 6,5 milyondan fazla Suriyeli Türkiye başta olmak üzere diğer ülkelere yoğun bir şekilde göç etmiştir. Suriye’den Türkiye’ye yönelen yoğun göçe ilişkin yıllara göre dağılım Şekil 1’ de gösterilmiştir. Göç İdaresi Genel Müdürlüğü’nün 06.08.2020 tarihi itibarıyla güncel olan verileri dikkate alındığında göçün artan bir trende sahip olduğu anlaşılmaktadır.

Güncel rakam olarak 2020 yılı itibarıyla 3. 605.152 Suriyelinin Türkiye sınırları içerisinde yer aldığı görülmektedir (GİGM, İstatistik, Erişim Tarihi: 16.08.2020). Ayrıca Göç İdaresi Genel Müdürlüğü’nce belirtilen sayının 61.798’nin barınma merkezlerinde yaşadığı, geri kalan kısmının ise yerleşim yerlerinde ikamet ettikleri bilgisi paylaşılmıştır. Geçici barınma merkezleri Adana, Kilis, Kahramanmaraş, Hatay, Osmaniye illerinde yer aldığı anlaşılmıştır. Hatay ilinde 3 geçici barınma merkezi bulunmakla birlikte diğer illerden 1 adet barınma merkezinin olduğu sunulan istatistik verilerden elde edilmiştir.

Üçüncü ülkelere çıkış yapan Suriyeli sayısının 2014 yılı itibarıyla 16.285 kişi olduğu, en çok çıkış yapılan ülkelerin Kanada, ABD ve İngiltere gibi ülkeler olduğu tespit edilmiştir. Ayrıca Göç İdaresi Genel Müdürlüğü istatistiklerine göre birebir formülü kapsamında Türkiye’den çıkış yapan Suriyeli sayısının ise 26.135

kişi olduğu anlaşılmıştır. Bu ülkeler arasında ise ön planda olan ülkelerin Almanya, Fransa ve Hollanda gibi ülkeler olduğu görülmüştür (GİGM, İstatistik, Erişim Tarihi: 16.08.2020).

Şekil 1: Geçici Koruma Kapsamında Yer Alan Suriyeli Sayısı

Kaynak: GİGM, İstatistik, (Erişim Tarihi:16.08.2020)

ARAŞTIRMANIN YÖNTEMİ

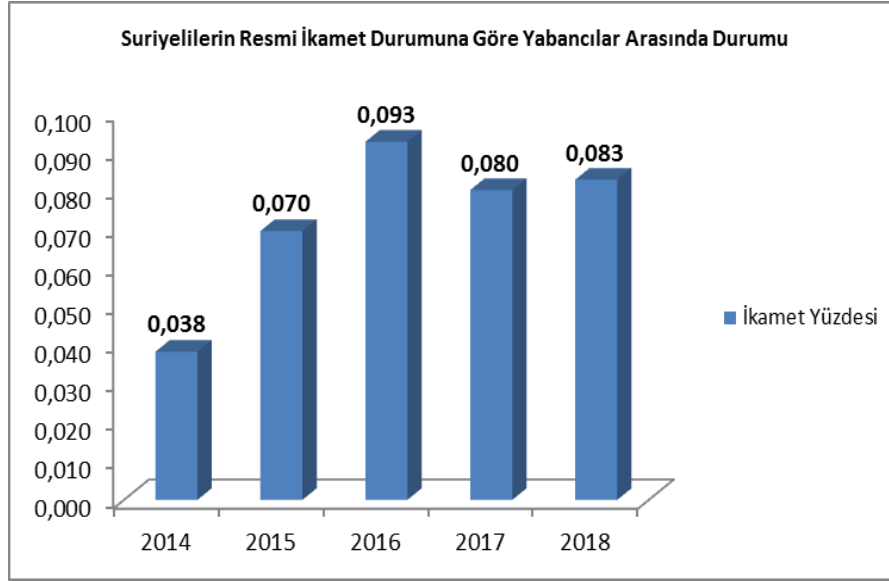
Yapılan araştırma nicel araştırma yaklaşımı üzerinden Türkiye İstatistik Kurumu (TÜİK) tarafından paylaşılan göç verileri ve diğer kurumlara ilişkin il bazında ölçülen memnuniyet verileri üzerinden hazırlanmıştır. Göç olgusu özelinde mevcut şablonun ortaya çıkarılmasını amaçlayan bu çalışma, son 5 yıllık değişimde geçici koruma kapsamında bulunan Suriyelilerin yerleşim durumlarında rasyonel tespitlere dair ipuçlarını aranması üzerine tasarlanmıştır. İkincil veri analizi tekniğinin kullanıldığı çalışmada verilere ilişkin betimleyici istatistikler temel ayıklama ve nüfusbilim kıstasları gözetilerek düzenlemelere tabi tutulmuştur.

Literatür özelinde ilişkiler ağı kuramının temel sayıtlarından faydalanarak il bazında yabancı nüfus yoğunluğu, il bazında Suriyelilerin yoğunluğu; kurumların hizmetlerine yönelik memnuniyet değeri ve istihdam oranlarına ilişkin veriler üzerinden değişkenler tanımlanmıştır. Belirlenen bağımsız değişkenler üzerinden temel bileşenler analizi yapılarak faktör indirgeme ve belirlenen grup sayısı kadar bağımsız ve kendi içlerinde türdeş faktörler belirlenerek ordinal lojistik regresyon analizi yapılmış ve model sunulmaya çalışılmıştır. Araştırma kapsamında yer alan yokluk hipotezleri aşağıda sıralanmıştır:

- $H_{0,1}$:Araştırmada kullanılan bağımsız değişkenlerin arasındaki korelasyon matrisi birim matrise eşittir ($\rho=I$),
- $H_{0,2}$:Faktör indirgemesi sonucu elde edilen faktörler ordinal lojistik regresyon modeline uygundur.

Suriyelilerin Şekil 1’ de yer alan çizgi grafiğinde son yıllarda popülasyonun arttığı tespitine varıldığı görülmüştür. Öte yandan ülke sınırları içerisinde giren Suriyelilerin yabancı nüfus paydasında yoğunluğunun tespit edilmesine yönelik hazırlanan Şekil 2’de 2016 yılına kadar artış gözlemlenmiş, sonrasında diğer yabancı ülke vatandaşları arasında değerlendirildiğinde kısmi bir azalma görülmüştür. Kesitsel bir tarih aralığı olarak 2014 ve 2018 yıllarına ait yabancı nüfus istatistikleri dikkate alındığında resmi rakamlar doğrultusunda ikamet eden yaklaşık olarak her 10 kişiden birinin Suriyeli bireylerden oluştuğu görülmüştür.

Şekil 2: Yabancı Nüfus Arasında İkamet Durumlarına Göre Suriyelilerin Yoğunluğu

Kaynak: TÜİK, Konularına Göre İstatistik, (Erişim Tarihi:14.08.2020)

Türkiye özelinde göç olgusuna yönelik sunulan veriler, ilişkiler ağı kuramı çerçevesinde yeniden istatistiksel işlemlere tabi tutularak ayıklama işlemine tabi tutulmuştur. Araştırma verileri yıllara göre nüfus ölçeğinde ortalamaları esas alınarak yeniden düzenlenmiş ve il bazında yabancı nüfus yoğunluğu temel alınmıştır. Temel bileşenler analizi esas alınarak uygun hale getirilen veriler üzerinden illerin yabancıların tercihinde durumlarının belirlenmesi gerçekleştirilmiştir.

MS Excel ortamında düzenlemeye tabi tutulan veriler IBM SPSS Statistics 23 programı üzerinden belirtilen analizlere tabi tutularak sınıflandırılmıştır. Geçici koruma kapsamında yer alan Suriyelilerin göç süreçlerinde hedef ülke Türkiye özelinde rasyonel karar süreci sonrası alt yerleşim yerlerini sosyal ilişkiler ağı perspektifinde seçip seçmedikleri sınanmaya çalışılmış ve bu hipotez test edilmiştir.

Veri Değerlendirme Süreci

Suriye uyruklu bireylerin yerleşim yeri tercihlerinde ilişkiler ağı kuramının geçerliliğinin test edilebilmesi için yapılan çalışmada araştırma kapsamında kullanılan bağımsız değişkenler aşağıda sıralanmıştır:

Tablo 1: Bağımsız Değişkenler

S.N.	Bağımsız Değişkenler
1	Yabancı Nüfus Yüzdesi
2	Sosyal Güvenlik Kurumu Hizmet Memnuniyeti
3	Sağlık Hizmetleri Memnuniyeti
4	Eğitim Hizmetleri Memnuniyeti
5	Adli Hizmetler Memnuniyeti
6	Asayiş Hizmetleri Memnuniyeti
7	Ulaştırma Hizmetleri Memnuniyeti
8	İstihdam Oram

Bağımsız değişkenlere ilişkin veriler analiz sürecine tabi tutulabilmesi için benzer ölçeklendirme üzerinden düzenlenmiştir. IBM SPSS Statistics 23 adlı paket programda temel bileşenler ve ordinal regresyon analizi uygulanmıştır. Bu çerçevede örüntü tanımlamak amacıyla yaygın kullanımı olan temel bileşenler analizi alt uzay iz düşümünün belirlenmesine kaynaklık etmektedir. Esasında boyut indirgeme işlemlerinde ve yorumlamalarında kolaylık sağlayan temel bileşenler analizi çok değişkenli istatistiksel bir yöntem olarak kabul edilmektedir (Yazar vd., 2009, s. 50-56).

Tablo 2: Bağımlı Değişkene İlişkin Kategoriler

İl Bazında Suriyelilerin Yoğunluğu			
S.N.	Nüfus Yoğunluğu (Yüzde)	İl Sayısı	Yüzdeler Oran
1	0,0002<x<0,003	22	27,2%
2	0,0031<x<0,01	22	27,2%
3	0,011<x<0,1	29	35,8%
4	0,11<x<0,7582	8	9,9%
Toplam			100,0%

Bağımlı değişken olarak Suriye uyruklu bireylerin il bazında yoğunluğu olarak belirlenmiştir. Bahse konu veriler Göç İdaresi Genel Müdürlüğü'nün resmi web sitesinde yer alan sayılarının nüfus istatistiklerine göre düzenlenmesiyle elde edilmiştir. Buna göre yüzde bir altında Suriye uyruklu bireylerin yaşadığı il sayısı

44 olarak tespit edilmiş, yüzde onun üzerinde yoğunluğu bulunan il sayısının 8 olduğu anlaşılmıştır. Suriyelilerin en yoğun olduğu ilin Kilis olduğu görülürken, yoğunluğun en az olduğu ilin Bayburt ve Artvin illeri olduğu anlaşılmıştır.

Araştırmanın Sınırlılıkları

Yapılan araştırmada ikincil veri tekniği kullanması nedeniyle ilk araştırmalarda sunulan veriler yeniden çalışmanın özüne uygun hale getirilmiştir. 2020 yılında TÜİK tarafından güncel olarak sunulan veriler illerin mevcut nüfus sayıları göz önünde bulundurularak yeniden düzenlenmiştir.

Çalışma kapsamında kurumların memnuniyet düzeylerine göre yapılan çalışmanın sonuçları 2013 yılına aittir. Türk Yaşam Memnuniyet Anketi sonuçlarında çalışmaya katılan bireyler tarafından “memnun” ve “orta” olarak beyan edilen kategorilerin yüzdelik dilimleri illere göre düzenlenerek diğer bağımsız değişkenlerle benzer düzeyi ifade etmeleri sağlanmıştır.

Öte yandan; bilimsel araştırmalarda etik kaygısı çerçevesinde; açık kaynak araştırmasında yer verilen ve ilişkiler ağı kuramının sayıltılarını karşılayan tüm değişkenlere yer verilmeye çalışılmış ve illerin benzer konumları belirlenmeye çalışılmıştır.

ARAŞTIRMANIN BULGULARI

Türkiye sınırlarına giren mültecilerin belirli mekânlara yerleşiminde makro değişkenler esas alınarak il bazında önem düzeylerinin tespit edilebilmesi ve modellenmesi amacıyla yapılan analiz sonuçları faktör analizi ve ordinal lojistik regresyon analizi sonuçlarıyla aşağıda paylaşılmıştır.

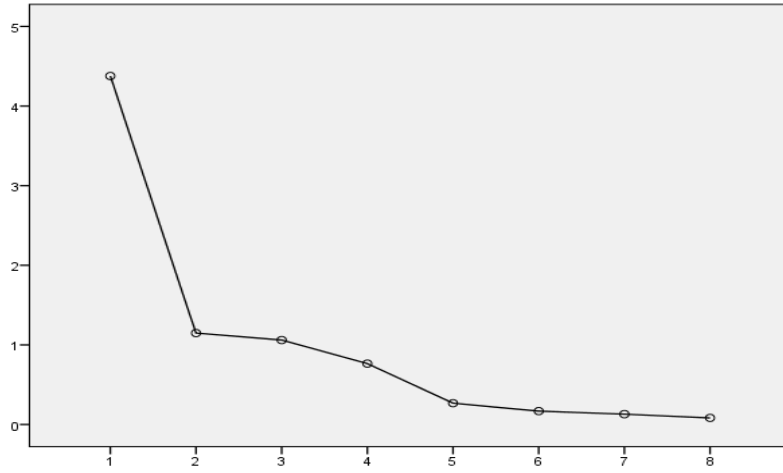
Yapılan faktör analizi sonucu aşağıda tabloda yer verilen analiz sonuçları dikkate alındığında belirleyici değerin (*) birinci tip hata değerinden ($* < \alpha = 0,05$) küçük olması nedeniyle küresellik testi öncesinde kurulan korelasyon katsayılarının sıfıra eşit olduğuna dair hipotez test edilmiştir. Faktörlerin belirlenebilmesi için model uygunluk testi olarak kabul edilen test sonucu kurulan yokluk hipotezi red edilmiştir. Bu çerçevede veriler arasında ilişki olduğu ve bu ilişkili değişkenlerin kendi aralarında ilişkisi olmayan faktörler elde edilebileceğine yönelik sonucu bizlere sunmaktadır. Ayrıca KMO değeri olarak sunulan 0,749 değeri ise örneklem sunulan modelin analiz için orta düzeyde yeterlilik ifade ettiğini belirtmektedir.

Tablo 3: Örneklem sonucu elde edilen verilere TBA uygulanmasına ilişkin analiz

Kaiser-Meyer-Olkin Örneklem Yeterlilik Ölçümü		0,749
Bartlett Küresellik Testi	Ki- kare Değeri	476,367
	Serbestlik Derecesi	28
	Belirleyici Değer	,000*

Özdeğeri 1'in üstünde yer alan ve faktör sayısının belirlenmesinde yol gösterici olan Şekil 3'te belirtilen serpilme diyagramı sonuçlarına göre 8 değişkenimizin 3 faktör altında yer almasının uygun olacağı sonucuna varılmıştır.

Şekil 3: Serpilme Diyagramı Sonucu Belirlenen Faktörler

Analizde yer alan 8 değişken üzerinden yapılan faktör analizi sonuçlarında toplam varyansın %82,332 açıkladığı görülmüştür. Elde edilen faktörlerin değişimin önemli bir kısmını açıkladığı görülmüştür.

Tablo 4: Faktörlerin Bağımsız Değişkenlerin Değişimini Açıklamasına İlişkin Sonuçlar

Faktörler	Kovaryans Matrisine Ait Özdeğerler		
	Toplam	Varyans %	Kümülatif %
Sosyal Hizmet	4,377	42,699	42,699
Çalışma ve Sosyal Güvenlik	1,148	25,815	68,514
Yabancı Nüfus	1,061	13,818	82,332

Faktörlerinin altında kümelenen değişkenlerin yükleme değerleri gözetilerek varimax yöntemine göre yapılan faktör isimlendirme işleminde 1. Faktör altında gruplanan değişkenlerin sağlık, eğitim, adli ve asayiş ile ulaştırma hizmetleri olarak kümelenmesi nedeniyle sosyal hizmet faktörü olarak isimlendirilmesinin uygun olacağı değerlendirilmektedir. Bireyin temel ihtiyaçları arasında yer alan

eğitim, sağlık ve adalet kurumlarının hizmetlerine yönelik bağımsız değişkenlerin aynı faktör altında kümeleneceği Türk yaşam memnuniyetinde elde edilen verilerden yola çıkarak tespit edilmiştir.

Bununla beraber, 2. Faktör altında kümelenecek bağımsız değişkenlerin ise Sosyal Güvenlik Kurumu ile istihdam oranlarına ilişkin bağımsız değişkenlerden oluşması, bu faktörün Çalışma ve Sosyal Güvenlik Faktörü olarak isimlendirilmesinin isabetli olacağı değerlendirilmiştir.

Son olarak 3. Faktör altında beliren tek değişkenin ise ikamet eden yabancı nüfus yüzdesine ilişkin değişken olduğu görülmüştür. Bu faktörün ise Yabancı nüfus Faktörü olarak isimlendirilmesinin daha uygun olduğu anlaşılmıştır.

Tablo 5: Bağımsız Değişkenlerin Faktör Dağılımları

Varimax Yöntemine Göre Bileşen Matrisi			
Bağımsız Değişkenler	Faktörler		
	1. Faktör	2. Faktör	3. Faktör
İkamet Eden Yabancı Nüfus Yüzdesi	0,101	0,049	0,948
Sosyal Güvenlik Kurumu Hizmet Memnuniyeti	0,493	0,779	0,043
Sağlık hizmetleri Memnuniyeti	0,866	0,279	0,207
Eğitim hizmetleri Memnuniyeti	0,948	0,114	0,002
Adli hizmetler Memnuniyeti	0,285	0,822	-0,228
Asayiş hizmetleri Memnuniyeti	0,889	0,118	-0,041
Ulaştırma hizmetleri Memnuniyeti	0,801	0,459	0,124
İstihdam Oranı Yüzdesi	0,002	0,682	0,304

Faktör analizi sonuçlarına göre bağımsız değişkenlerin hangi faktör altında kümelendiğine Tablo 5'te yer verilmiştir. Sağlık, eğitim, asayiş ve ulaştırma hizmetlerinin sosyal hizmet faktörü altında kümelendiği, sosyal güvenlik kurumu, adli hizmetler ve istihdam oranı değişkenlerinin ise çalışma ve sosyal güvenlik faktörü altında yer aldığı anlaşılmaktadır. Ayrıca yabancı nüfus yüzdesi ise tek başına ayrı bir faktör olarak 3. Faktörü oluşturmaktadır.

Tablo 6: Hosmer ve Lemeshow Testi Sonuçları

-2 Log Likelihood	Ki-Kare Test İstatistiği	Serbestlik Derecesi	Belirleyici Değer
204,996	6,319	3	,097*

(* values > 0,05)

Multinomial Lojistik regresyon modeline uygunluk testi kapsamında yapılan model uyum testi sonrasında yapılan iterasyon işlemlerinde kurulan model

anlamli bulunmuş ve $H_{0,2}$ hipotezimiz kabul edilmiştir ($p > 0,05$). Modelde bağımlı değişken olarak tanımlanan değişken il bazında Suriyelilerin yoğunluğudur. Belirtilen değişkenin kategorize edilmesi sonucu sıralı değişken tipine uygun olması sebebiyle Ordinal Regresyon Analizi uygulanmıştır.

Tablo 7: Regresyon Analizi Sonuçları ($p \leq 0,05$)

Değişkenler	Katsayı	Wald İstatistiği	Serbestlik Derecesi	Belirleyici Değer
Suriyelilerin Yoğunluğu=1	-,286	4,018	1	,045
Suriyelilerin Yoğunluğu=2	,516	9,147	1	,002
Suriyelilerin Yoğunluğu=3	2,316	42,208	1	,000
Sosyal Hizmet Faktörü	-,018	0,017	1	,896
Sosyal Güvenlik ve Çalışma Faktörü	-,330*	6,176	1	,013*
Yabancı Nüfus Yoğunluğu	,093	0,537	1	,464

(*:Risk Hesabında kullanılan katsayı)

Ordinal regresyon analizi sonuçlarına göre il bazında Suriyeli vatandaşların yoğunluğunu etkileyen faktörün sosyal güvenlik ve çalışma faktörü olduğu tespit edilmiştir. İstihdam düzeyi ile sosyal güvenlik hizmetlerinin memnuniyetinin daha düşük olduğu yerlerde Suriyelilerin il bazında yoğunluğunun azaldığı ($1,39 = (1/e^{(-0,33*)})$, e :Doğal Logaritma) kat daha az riskli) sonucuna ulaşılmıştır. Bu çerçevede Suriyelilerin yerleşim yeri tercihlerinde geçimlerini sağlayabilecekleri yerleri daha ziyadesiyle tercih ettikleri sonucuna ulaşılmıştır.

SONUÇ

Türkiye’de uluslararası hukuk çerçevesinde geçici koruma statüsünde yer alan Suriyelilerin yerleşim yeri tercihlerinde ilişkiler ağı kuramının sayılıtlarını arayan bu çalışma resmi kurumlarının makro düzeyde sunduğu istatistiklerinden faydalanmıştır. Kuramın özüne bağlı kalınarak geçici koruma kapsamında Türkiye’ye gelen Suriyelilerin akrabalık ve yakın sosyal çevrelerinin yardımını gözeterek mekân tercihinde bulunup bulunmadıkları test edilmiştir.

Bu bağlamda Suriyelilerin yerel ölçek olarak mahalli birimlerde yoğunlukları dikkate alınmıştır. Türkiye İstatistik Kurumu ve Göç İdaresi Genel Müdürlüğü tarafından paylaşılan illerin memnuniyet düzeyi, ikamet eden yabancı nüfus, istihdam oranı gibi veriler çalışma kapsamında yeniden düzenlenerek 8 bağımsız değişken üzerinden analizlere tabi tutulmuştur. Bağımlı değişken olarak il bazında Suriyelilerin yoğunluğu belirlenmiştir. İlişkiler ağı kuramının varsayımları arasında yer alan ve göç edilen yere giderek kendisinden sonra gelen göçmenleri

belirleyen değişkenin Suriyelilerin illere göre yabancı nüfus bilgisi olmasına özen gösterilmiştir.

Çalışmada uygulanan Faktör analizi sonuçlarına göre 3 üç temel düzeyde kendi içlerinde homojen faktör belirlenmiştir. Bu faktörler temel kurumlarının sunduğu hizmetlerin memnuniyet düzeyi, illere göre yabancı nüfus yoğunluğu ve istihdam düzeyi gibi bağımsız değişkenlerin isimlendirilmesi sonucu tespit edilerek belirlenmiştir.

Analiz sonucu kendi içinde homojen düzeyde isimlendirilen faktörlerin ise sırasıyla Sosyal Hizmetler Faktörü, Sosyal Çalışma ve Güvenlik Faktörü ile Yabancı Nüfus Faktörü olarak sıralandığı görülmüştür. İlişkiler ağı kuramı kapsamında göçe dair mekân tercihlerinde varsayımsal olarak yer verilen ve ilişki ağını tanımlamak maksadıyla modelde sunulan ikamet eden yabancı nüfus yoğunluğu değişkenin aynı şekilde faktör analizi sonrasında da tek başına faktör olarak ortaya çıktığı tespit edilmiştir. Bu sonuçla; ilişkiler ağı kuramının hipotetik açıdan modelde ele alındığı ve kuramın teyit edildiği sonucuna ulaşılmıştır.

Bağımlı değişken olarak belirlenen Suriyelilerin il bazında yoğunluğu değişkenini yordamak üzere belirlenen faktörlerin dâhil olduğu ordinal lojistik regresyon analizinde istihdam düzeyi ile sosyal güvenlik hizmetlerinin memnuniyetinin daha düşük olduğu yerlerde Suriyelilerin il bazında yoğunluğunun azaldığı (1,39 kat daha az riskli) sonucuna ulaşılmıştır. Bu noktada elde edilen sonuç modelde yer alan diğer faktörlere göre yerleşim yeri tercihlerinde sosyal güvenlik kaygısı gözetiminin yerleşimleri şekillendirdiği sonucunu üretmiştir.

Bu bağlamda göç sürecinde sosyal ilişkiler ağının geçerli olduğuna yönelik test edilen modelimizde çalışma koşullarının yerleşim yerlerinin tercihinde daha etkin olduğu sonucu elde edilmiştir. Yerel düzeyde Suriyeli bireyler ile nitel açıdan yapılacak çalışmalarda istihdam kaynaklarının daha stabil olduğu illerimizde hangi tür meslekle meşgul oldukları, geçimlerini nasıl sağladıkları ve neden tercih ettiklerine dair bulgular geliştirilen model açısından daha anlamlı sonuçlar elde edilmesini sağlayabilir. Ayrıca bu açıdan alan yazınına önemli katkılar verebilir.

Halen devam eden göç sürecinin üzerinden dokuz yıl geçmesine rağmen çalışma hayatına dair beklentilerinin ön plana çıkması doğal karşılanabilir. Diğer taraftan can güvenliği tehdit altında olması nedeniyle göç eden Suriyelilerin ekonomik nedenlerden dolayı hedef ülke sınırlarına girdikten sonra göç tercihlerinde bulduklarına dair tespitlerin bulunması çalışmanın tutarlığı adına önem taşımaktadır (İnce, 2019, s. 2590).

KAYNAKÇA

Abadan-Unat, N. (2006) *Bitmeyen göç: Konuk işçilikten ulus ötesi yurttaşlığa*, (İkinci Basım), İstanbul: Bilgi Üniversitesi Yayınları.

Castles, S. ve Miller. J. M. (2008). *Göçler çağı: Modern dünyada uluslararası göç hareketleri*. (Çev. B. U. Bal, İ. Akbulut), İstanbul: İstanbul Bilgi Üniversitesi.

Çağlayan, S. (2006). Göç kuramları, göç ve göçmen ilişkisi. *Sosyal ve Beşeri Bilimler Araştırmaları Dergisi*, 17, 67-91.

Erdoğan, M. M. (2017). Kopuştan. Uyuma Kent Mültecileri: Suriyeli Mülteciler ve Belediyelerin Süreç Yönetimi: İstanbul Örneği. <http://marmara.gov.tr/UserFiles/Attachments/2017/05/09/2a50f712-6413-489f-9deb-56dc52de7264.pdf>,(16..02 2019).

Eryurt, M. A. (2017). Türkiye’de Afganistan uyruklu uluslararası koruma başvurusu ve statüsü sahipleri üzerine analiz: Türkiye’ye geliş sebepleri, Türkiye’de kalışları, gelecek planları ve amaçları, *Hacettepe Üniversitesi Yayınları*, http://www.hips.hacettepe.edu.tr/goc_arastirmalari/Afgan_2018.pdf, (Erişim Tarihi:10.08.2020).

Field J. (2008), *Sosyal sermaye*, İstanbul: İstanbul Bilgi Üniversitesi, 2.Baskı.

Göç İdaresi Genel Müdürlüğü İstatistikleri (2020). *Düzensiz Göç*, <https://www.goc.gov.tr/duzensiz-goc-istatistikler>, (Erişim Tarihi:16.08.2020).

Güllüpınar, F. (2013). Göç olgusunun ekonomi-politiği ve uluslararası göç kuramları üzerine bir değerlendirme. *Yalova Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, 2(4).53-85.

İnce, C. (2019). Göç kuramları ve Suriye göçü üzerine bir değerlendirme. *OPUS–Uluslararası Toplum Araştırmaları Dergisi*, 11(18), 2579-2615. DOI: 10.26466/opus.546737

Kamu Denetçiliği Kurumu Yayınları (2018). *Türkiye’deki Suriyeliler Öze Rapor*, https://www.ombudsman.gov.tr/suriyeliler/ozel_rapor.pdf, (Erişim Tarihi:16.08.2020).

Massey, D. S., Arango, J., Hugo, G., Kouaouci, A., Pellegrino, A., & Taylor, J. E. (1993). Theories Of International Migration: A Review And Appraisal. *Population And Development Review*, 19 (3), ss. 431- 466

Orhan, O. (2014). *Suriye’ye Komşu Ülkelerde Suriyeli Mültecilerin Durumu: Bulgular, Sonuçlar Ve Öneriler*. ORSAM Rapor, (18), 9.

Orrenius P. M. ve Zavodny M. (2016). *Irregular immigration in the European Union, Swedish Institute for European Union*.

Özcan, E. (2016). Çağdaş Göç Teorileri Üzerine Bir Değerlendirme, *İş ve Hayat*, 2(4),183-215.

Sert Ş, D. (2012). Uluslararası Göç Yazınında Bütünleyici Bir Kurama Doğru. S. G. Ihlamur-Öner ve N. A. Şirin Öner (Editörler), *Küreselleşme Çağında Göç Kavramlar, Tartışmalar*. İstanbul: İletişim Yayınları, 29-47.

Sirkeci, İ. ve Göktuna Yaylacı, F. (2019). Küresel hareketlilik çağında göç kuramları ve temel kavramlar. Filiz Göktuna Yaylacı (der.) içinde, *Kuramsal ve Uygulama Boyutları ile Türkiye’de Sığınmacı, Mülteci ve Göçmenlerle Sosyal Hizmetler* (sf.15-39) Londra: Transnational Press London.

Spener, D. (2009). Some Critical Reflections On The Migration Industry Concept. *In Migration in the Pacific Rim Workshop*.

UN Migration (2020), World Migration Report, <https://publications.iom.int>, (Erişim Tarihi:10.08.2020).

Vural, D., G. (2007). *Uluslararası göçmen kaçakçılığı ve insan ticareti*, Yüksek Lisans Tezi, Isparta: Süleyman Demirel Üniversitesi.

Yazar, İ, Yavuz, H, Çay, M. (2009). Temel Bileşen Analizi Yönteminin Ve Bazı Klasik Ve Robust Uyarlamalarının Yüz Tanıma Uygulamaları. *Eskişehir Osmangazi Üniversitesi Mühendislik ve Mimarlık Fakültesi Dergisi*, 22 (1) , 49-63. <https://dergipark.org.tr/tr/pub/ogummf/issue/30154/325402> adresinden alınmıştır.